

Pildil: Vihula.

H. Joonuksi foto

Evald Tammlaane lapsepõlv ja noorus

17. märtsil k. a. möödub 25 aastat päevast, millal Stutthofi vangilaagris kustus pärast aastaid kestnud piinu ja vintsutusi kirjanik Evald Tammlaane elu.

Meenutagem sel puhul mõne sõnaga momente selle andeka, ausa ja tööka mehe noorusest.

Evald Tammlaane isapoolne vanavanaisa olnud Karitsal mölder. Et veski oli kiviehitis, antud nimedepanekul mõldrile nimeks Stein (Kivi).

Mölder oli ka kirjaniku isa Gustav Stein, kes kolis mõni aasta pärast abiellumist isakodust Haljala Maheda veskikohalt Vihula mõisa. Vihula vesiveskis sündis 15. veebruaril 1904. a. oma vanemate neljanda lapsena poeg Evald. Kirjaniku sünnimaja on säilinud. 1965. a. avati sellel memoriaaltahvel.

Isa oli küll hea töömees, kuid talle oli võõras paruni ees kummardamine. Seetõttu sattus ta Vihulas ruttu vastuolli ja oli paari aasta pärast sunnitud uut kohta otsima. Usna lühikest aega elati Salguse veskis (Haljala lähedal), seejärel õnnestus saada tuuleveskikoht Varudi mõisas.

Varudis oli elu lähedam: maja juures väike aed mõne õunapuuga ja pisut eemal ilus mets. Lastel oli, kus mängida. Seegi kodu tuli peatselt maha jätta, sest mõisnik ütles liiga julgele ja vabameelsele mõldrile kontrahi üles. Raske oli uut rendikohta leida, sest mõisnikud olid oma-

vahel tuttavad ja soovitasid üksteisele truualamlikke mehi. Õnneks oli isale tuttav Uhtna mõisa valitseja. Viimase abiga saadi Uhtna tuuleveski rendikoht. Elu oli siin kitsas: üks väike toake lasterikkale perele.

Uhtna päevist meenutab kirjaniku õde Alice Mäekivi järgmist. Ema läks lastega mõisa jõulupuule. Teel rääkis ta neile, et nad viisakad lapsed oleksid ja pärast kingituse saamist mõisaproua kätt suudleksid, nagu toliaegne komme nõudis. Teised olid valmis ema soovi täitma, ainult Evald hakkas nutma ja keeldus selle kombe täitmisest. Läänudki siis poisike teelt tagasi koju, isa juurde.

Uhtna koht ei suutnud suurt peret korralikult ülal pidada ja mõne aasta pärast koliti Põlulasse, saadi sealse veski rentnikuks. Põlula kaunis loodus jättis palju ilusat lihtsate rentnikulaste hinge. Põlulast alustas Evald Stein oma kooliteed. Algul Ulvi väikelastekoolis, seejärel Ulvi-Samma ministeeriumikoolis. Õde ütleb oma mälestustes, et «ta (Evald) oli vägeterane poiss ja õppis hoolsalt».

Kodanliku korra päevil läks Põlula veski müügile, hind käis aga senisele rentnikule üle jõu ja nii tuli jälle kohta otsida.

Uueks elukohaks sai Ussimäe talu Rakvere külje all. Vahepea oli Evald Stein õpingutega juba Rakvere gümnaasiumi jõudnud ja siit oli hea ligi koolis käia 1926. a. lõpetas ta kooli lootusega minna kunsti alal edasõppima. Sellele kavatsusele tõmbas kriipsu peale tuberkuloos.

Sel ajal läks müügile Avandu se vallas Kärsa vesiveski, mille omandaski Gustav Stein. Ometi lõpuks oli saadud oma kodu, päris kodu, nagu nimetas Kärsa Steini perekond. Loodus oli Kärsas ilus, paar aastat elas tulevane kirjanik seal ja parandas teavist. Kuid mitte tegevusetult «Püüdis natukesegi teenida oma sule ja pintsliga. Aitas nõu ja jõuga Kärsa kodu üles ehitada. (A. Mäekivi)

Kui tervis oli paranenud, tuli Evald Stein Rakverre ajalehe «Virulane» toimetusse tööle. 1931. a. siirdus ta Tallinna. Tema mast sai tunnustatud ajakirjanik «Jänkimees» ja kirjanik Tammlaan.

Sõjapäevil, kui oli veel võimalus evakueeruda Nõukogude Liidu tagalasse, oli kirjaniku poeg raskesti haige, see pärast loobus sõidust ka tema. Jäse sai saatuslikuks.

«Evald elas oma noorusest peale ikka teistele, kuni surmanarmastas kõike, mis maa peal head, oli omakasupüüdmatu» (A. Mäekivi)

L. LEET